

دستور زبان درس های اول تا چهارم (فصل های اول و دوم)

* جمله چیست؟

کامل ترین بخش هر نوشته، که از کنار هم قرار گرفتن چند واژه، معنای صحیح و دقیقی را منتقل می کند.
مثال: - زنگ تفریح را زنجیره زد. - آزاد دوید.

- ✓ تذکر ۱: بعضی مواقع، یک فعل به تنهایی معنا را منتقل می کند؛ بنابراین می تواند به عنوان یک جمله به حساب بیاید.
✓ تذکر ۲: کار جمله « انتقال پیام به شنونده یا خواننده » است.
✓ تذکر ۳: معمولاً تعداد جمله های یک متن با تعداد فعل ها در آن متن برابری می کند. بنابراین در شمارش تعداد جملات می توان به تعداد فعل ها دقت کرد.

* واژه های هم آوا یعنی چه؟

بعضی از واژه ها که مانند هم تلفظ می شوند، اما از نظر نحوه ی نگارش (املا و شکل نوشتن) و همچنین از نظر معنا باهم متفاوتند.
مثال: - سلاح به معنی اسلحه (وسیله ی جنگی) با صلاح به معنی خبراندیشی - قریب به معنای نزدیک با غریب به معنای نا آشنا

- ✓ تذکر ۱: اینگونه واژه ها در املا بیشتر موجب اشتباه می شوند. باید با دقت در معنا نسبت به انتخاب صحیح املا ی مناسب از این اشتباهات جلوگیری کنیم.

* انواع جمله:

جمله ها از نظر معنا، مفهوم و لحن بیان، به دسته بندی های زیر تقسیم می شوند:

نوع جمله	توضیح	نمونه	نشانه
خبری	خبری را به شنونده یا خواننده منتقل می کند.	دیروز باران شدیدی بارید.	در پایان جمله «.» می آید.
پرسشی	از شنونده یا خواننده سوال می کند و با کلمات پرسشی یا تنها با آهنگ و لحن پرسشی گفته می شود.	آیا تو هم زیر باران بودی؟ زهره به خانه رفت؟	در پایان جمله «؟» می آید.
امری	خواسته ای را بیان می کند یا انجام کاری را به شنونده یا خواننده دستور می دهد.	لطفاً آن چتر را به من بده.	در پایان جمله «.» می آید.
عاطفی	احساس گوینده را درباره ی موضوعی بیان می کند.	چه رنگین کمان زیبایی!	در پایان جمله «!» می آید.

مثال: - غرقه ی شکوه و اعجاز زیبایی خلقت بودم. ← خبری ← درباره ی اتفاق فعل خبر می دهد. ← نشانه: نقطه «.»
- آیا درست را خوانده ای؟ ← پرسشی ← درباره ی اتفاق فعل می پرسد. ← نشانه: علامت سوال «؟»
- به خالق دنیا فکر کن. ← امری ← درباره ی اتفاق فعل دستور می دهد. ← نشانه: نقطه «.»
- عجب رود زیبایی! ← عاطفی (تعجبی) ← بیان احساس و عاطفه است. ← نشانه: علامت تعجب «!»

* واژه های هم خانواده یعنی چه؟

واژه هایی که: ۱- ریشه یا حروف اصلی آن ها یکی است. ۲- از نظر معنی، نزدیک به هم هستند.
← پس: واژه های هم ریشه ای که با یکدیگر ارتباط معنایی دارند را هم خانواده می گویند.
مثال: - فهم، مفهوم، مفاهیم - عجب، تعجب، عجایب - تخصص، متخصص، اختصاصی

* جایگاه فعل در جمله:

فعل انجام دادن کاری یا روی دادن حالتی را با تعیین زمان آن و شخص انجام دهنده، مشخص می‌کند.

مثال: - می‌روم	چه اتفاقی می‌افتد؟ رفتن
	چه کسی؟ من
	چه وقت؟ الان (حالا)
مثال: - دزدیده‌اید	چه اتفاقی می‌افتد؟ دزدیدن
	چه کسی؟ شما
	چه وقت؟ گذشته (قبلاً)

✓ تذکر ۱: فعل، اصلی‌ترین بخش هر جمله است.

✓ تذکر ۲: در انتقال پیام جمله بیشترین نقش را فعل جمله دارد.

✓ تذکر ۳: در زبان فارسی، فعل در انتهای جملات قرار دارد.

* تفاوت زبان با ادبیات:

فارسی } زبان: درستی آنچه را بیان می‌کنیم تعیین می‌کند ← صحت گفتار

ادبیات: کیفیت بیان آنچه را می‌گوییم تعیین می‌کند ← زیبایی و تأثیرگذاری بیشتر

* نهاد چیست؟

بخشی از جمله است که فعل درباره‌ی آن خبری می‌دهد. درواقع کلمه‌هایی که انجام فعل یا داشتن حالتی را به آن نسبت می‌دهیم و مجری فعل است. مثال: - **خواهرم** بسیار درس‌خوان است. (درس‌خوان بودن به **خواهرم** نسبت داده شده است.) - **آقای مدیر** آمد. (آمدن فعلی است که **آقای مدیر** آن را اجرا می‌کند.)

✓ تذکر ۱: نهاد معمولاً در ابتدای جمله می‌آید.

✓ تذکر ۲: نهاد گاهی اوقات از جمله حذف می‌شود. مثال: باید به خانه‌ی دوستان بروید. ← نهاد: شما (حذف شده)

✓ تذکر ۳: برای شناسایی نهاد می‌توان از روش زیر استفاده کرد:

مثال: - مدرسه امروز تعطیل شد. ← چه چیزی امروز تعطیل شد؟ ← ^{پاسخ} مدرسه ➤ نهاد

- امروز بالاخره من آن کتاب را خریدم. ← چه کسی کتاب را خرید؟ ← ^{پاسخ} من ➤ نهاد

* حرف میانجی چیست؟

مقدمه: حروف زبان فارسی } صامت (بی‌صدا): غیر مصوِّت‌ها

مصوِّت (صدادار): آ، ای، او، اَ، اِ، اُ

وقتی در ساخت واژه‌ای، دو حرف صدادار کنار هم قرار بگیرند، برای خواندن آسان‌تر واژه‌ی جدید از حروفی که بین این دو حرف صدادار قرار می‌گیرند، استفاده می‌کنند.

مثال: - خسته + ای ← خستگی (چون در تلفظ ه صدای دارد.) - پله + ان ← پلکان - زنده + ای ← زندگی

✓ تذکر ۱: در انتخاب حرف میانجی قاعده‌ی خاصی وجود ندارد و عموماً شنیداری تعیین می‌شوند.